

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

GENEL KURUL
KARAR

ŞERAFETTİN CAN ATALAY BAŞVURUSU (3)

Başvuru Numarası : 2023/99744
Karar Tarihi : 21/12/2023

Başkan : Zühtü ARSLAN
Başkanvekilli : Hasan Tahsin GÖKCAN
Başkanvekilli : Kadir ÖZKAYA
Üyeler : Engin YILDIRIM
Muammer TOPAL
M. Emin KUZ
Rıdvan GÜLEÇ
Yusuf Şevki HAKYEMEZ
Yıldız SEFERİNOĞLU
Selahaddin MENTEŞ
Basri BAĞCI
İrfan FIDAN
Kenan YAŞAR
Muhterem İNCE
Raportörler : Yunus HEPER
Kübra ÇİFTÇİ
Başvurucu : Şerafettin Can ATALAY
Vekilleri : Av. Akçay TAŞCI
Av. Yalçın Deniz ÖZEN
Av. Evren İŞLER
Av. Fikret İLKİZ

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru; Anayasa Mahkemesinin ihlal kararının gereğinin yerine getirilmemesi nedeniyle bireysel başvuru hakkı ile seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının, mahkûmiyet hükmünün infazına devam edilmesi nedeniyle de kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 24/11/2023 tarihinde yapılmıştır. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.

3. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık 12/12/2023 tarihinde görüşünü belirtmiştir. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanda bulunmamıştır.

4. Birinci Bölüm, başvurunun Genel Kurul tarafından incelenmesine karar vermiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

5. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ilgili olaylar özetle şöyledir:

6. Bir avukat olan başvurucu; Taksim Yayalaştırma Projesi'ni protesto etmek amacıyla 28 Mayıs-30 Ağustos 2013 tarihleri arasında Gezi Parkı'nda düzenlenen eylemlerin ilke çapında kitlesel şiddet olaylarına dönüşmesi nedeniyle yürütülen ve Gezi Parkı davası olarak bilinen ceza davasının sekiz sanığından biridir.

7. İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesinde (ilk derece mahkemesi) görülen söz konusu davada, başvurucu hakkında Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya veya görevini yapmasını engellemeye teşebbüs suçundan 25/4/2022 tarihinde mahkûmiyet kararı verilmiş; başvurucunun suçu yardım etme niteliğinde görülerek başvurucunun 18 yıl hapis cezasıyla cezalandırılmasına ve hükümle birlikte tutuklanmasına karar verilmiştir. Başvurucunun anılan karara yönelik istinaf başvurusu tahliye talebiyle birlikte Bölge Adliye Mahkemesinin 28/12/2022 tarihli kararıyla reddedilmiştir.

8. Anılan karar Yargıtay 3. Ceza Dairesinde temyiz incelemesindeyken başvurucu 14 Mayıs 2023 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanı ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi'nde Türkiye İşçi Partisi Hatay milletvekili olarak seçilmiştir. Başvurucu, milletvekili seçilmesi nedeniyle yasama dokümanlığına sahip olduğunu belirterek ilgili Ceza Dairesinden Anayasa'nın 83. maddesi gereğince durma kararı verilmesini ve tahliye edilmesini talep etmiştir. Başvurucunun bu talebi, işin esası bilahare incelenmek üzere münhasıran Dairenin 13/7/2023 tarihli kararıyla incelenmiş ve reddedilmiştir. Başvurucunun söz konusu karara Yargıtay 4. Ceza Dairesi nezdinde yaptığı itiraz da anılan kararda isabetsizlik, usul ve yasaya aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle ve oyçokluğuyla 17/7/2023 tarihinde kesin olarak reddedilmiştir.

9. Başvurucu, söz konusu nihai hükme karşı 20/7/2023 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur. Bireysel başvuru inceleme aşamasındayken Yargıtay 3. Ceza Dairesi 28/9/2023 tarihli kararıyla başvurucu hakkındaki mahkûmiyet hükmünü onamış, ayrıca kesinleşen hükmün bir örneğini Anayasa'nın 84. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca gereğinin takdiri için Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) göndermiştir.

10. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu 25/10/2023 tarihinde başvurusunun seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı ile kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Bahsi geçen kararda Anayasa Mahkemesi, daha önce verdiği *Ömer Faruk Gergerlioğlu* ([GK], B. No: 2019/10634, 1/7/2021) kararına atfıta bulunarak başvurusunun seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının ihlal edildiği iddiasıyla ilgili olarak dokunulmazlık mütessesesinin teminat altına almaya çalıştığı güvenceleri yargı makamları eliyle sağlayacak yargısal mekanizmaların bulunmadığını, Anayasa'nın 14. maddesinin yasama dokunulmazlığı dışında bırakılan suçları salt yargı organlarının kararlarıyla anlamlı bir şekilde belirlemeye böylece belirliliği ve öngörülebilirliği sağlayacak şekilde yorumlamaya elverişli olmadığını tekrar etmiş; bu bağlamda seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarının korunmasına ilişkin temel güvencelere sahip, belirliliği ve öngörülebilirliği sağlayan anayasal veya kanuni bir düzenlemenin bulunmaması nedeniyle başvurusunun Anayasa'nın 67. maddesinde güvence altına alınan seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir (*Şerafettin Can Atalay (2)* [GK], B. No: 2023/53898, 25/10/2023, § 93).

11. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, başvurusunun kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği iddiasıyla ilgili olarak da bir kimsenin milletvekili seçildikten sonra yargılanıp yargılanmayacağı meselesiyle tutuklanıp tutuklanamayacağı meselesinin aynı nitelikte olduğunu, bu sebeple seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı yönünden yapılan tüm tespit ve değerlendirmelerin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı yönünden de geçerli olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda başvurusunun 14/5/2023 tarihinde yapılan genel seçimde milletvekili seçilerek yasama dokunulmazlığından yararlanmaya başladığını, dokunulmazlığa sahip olan başvurusunun tahliye talebine rağmen tutulmaya devam edilmesinin Anayasa'nın 83. maddesiyle bağdaşmadığını belirtmek suretiyle Anayasa'nın 19. maddesinde güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir (*Şerafettin Can Atalay (2)*, §§ 106, 107).

12. Başvurusunun seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı ile kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edilmesi nedeniyle yeniden yargılanmasına karar veren Anayasa Mahkemesi, başvurusunun adil yargılanma hakkına yönelik diğer şikâyetlerini yeniden yargılamaya yapıldığı sırada ileri sürmesi hâlinde şikâyetlerin mahkemelerce değerlendirileceği gerekçesiyle incelenmesine gerek olmadığına karar vermiştir (*Şerafettin Can Atalay (2)*, §109).

13. Anayasa Mahkemesi, tespit edilen hak ihlallerinin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak kararın bir örneğinin başvurusunun yeniden yargılanmasına başlanması, mahkûmiyet hükmünün infazının durdurulması, ceza infaz kurumundan tahliyesinin sağlanması ve yeniden yapılacak yargılamada durma kararı verilmesi şeklindeki işlemlerin yerine getirilmesi için İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesine gönderilmesine karar vermiştir. Bu bağlamda ilk derece mahkemesinin öncelikle yapması gerekenin Anayasa Mahkemesinin ihlal kararı gereğince yeniden yargılamaya başladığına dair karar almak olduğu, bu kararı almakla birlikte bir temel hak veya özgürlüğü ihlal ettiği tespit edilen önceki kararın kendiliğinden ortadan kalkacağı, ilk derece mahkemesinin sonraki aşamada ise ihlalin sonuçlarını gidermek için Anayasa Mahkemesi kararında gösterilen işlemleri yapmakla yükümlü olduğu hatırlanmıştır (*GİDERİM* başlığı altındaki ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. *Şerafettin Can Atalay (2)*, §§ 110-119).

14. İhlal kararı kendisine gönderilen ilk derece mahkemesi 30/10/2023 tarihinde, Yargıtay 3. Ceza Dairesine başkan imzasıyla bir müzekkere yazmıştır. Müzekerede, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararının Yargıtay 3. Ceza Dairesinin başvurusunun milletvekili seçilmesi nedeniyle durma kararı verilmesi talebinin reddine dair karara ilişkin olduğunu, bireysel başvuru inceleme aşamasındayken mahkûmiyet hükmünün onandığını, yeni oluşan bu durum sebebiyle Dairece yeni bir değerlendirme yapılmasının zorunlu olduğunu ifade etmiştir.

15. Yargıtay 3. Ceza Dairesi, ilk derece mahkemesinin bahsi geçen talebini bir müzekkereyle değil İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi Heyetince verilecek bir kararla Yargıtaya göndermesi gerektiği gerekçesiyle dosyayı ilk derece mahkemesine iade etmiştir. İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi dosyanın kendisine iade edildiği 1/11/2023 tarihinde aldığı bir ek kararla bahsi geçen müzekerede belirttiği gerekçelere dayanarak dosyanın Yargıtay 3. Ceza Dairesine gönderilmesine oybirliğiyle karar vermiştir. İlk derece mahkemesi, kararma ilişkin herhangi bir kanun yolu zikretmemiştir.

16. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı 3/11/2023 tarihinde Yargıtay 3. Ceza Dairesine ilgilie isnat edilen suçun Anayasa'nın 83. maddesinde belirtilen istisna kapsamında olması nedeniyle başvurusunun yasama dokunulmazlığından faydalanamayacağı yolunda bir mütalaa vermiştir. Söz konusu mütalaa başvurucaya tebliğ edilmemiştir.

17. Yargıtay 3. Ceza Dairesi 8/11/2023 tarihinde, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararına hukuki değer ve geçerlilik izafe edilemeyeceğini, ortada Anayasa'nın 153. maddesi kapsamında uygulanması gereken bir karar bulunmadığını belirtmiş; ihlale konu bireysel başvurusunun inceleme sürecinde Daire kararıyla onanarak kesinleşen infazı kabul mahkûmiyet hükmü karşısında Anayasa Mahkemesi kararına uyulmamasına, başvurusunun kesin hüküm giyme nedeniyle milletvekilliğinin düşürülmesine yönelik işlemlerin başlatılması için kararın bir örneğinin TBMM'ye gönderilmesine, anayasal hükümleri ihlal eden ve kendisine verilen yetki sınırlarını aşarak hak ihlali yönünde oy kullanan Anayasa Mahkemesi üyeleri hakkında gereğinin takdir ve ifası için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulmasına oybirliğiyle karar vermiştir.

18. Başvurusunun Yargıtay 3. Ceza Dairesinin bahsi geçen kararna yönelik itirazı hakkında ise Yargıtay 4. Ceza Dairesi 20/11/2023 tarihli kararıyla söz konusu kararın 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 267. maddesi kapsamında itiraza konu bir karar olmadığı gerekçesiyle oyçokluğuyla karar verilmesine yer olmadığına karar vermiştir. Başvuru son karara karşı süresinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

1. Mevzuat

19. 2010 yılında Anayasa'nın 148. maddesinde yapılan değişiklikle Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruları karara bağlama görevi ve yetkisi verilmiştir. Bu değişikliğin gerekçesi şöyle ifade edilmiştir:

"Bireysel başvuru ya da anayasa şikâyeti, kamu gücü tarafından, temel hak ve özgürlükleri ihlâl edilen bireylerin başvurdukları olağanüstü bir kanun yolu olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde, temel hakların korunması amacıyla bireysel başvuru yolu, pek çok uygar ülkede anayasa yargısının ayrılmaz bir parçası kabul edilmektedir ...

...

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, iç hukuk yollarının tüketilmiş olup olmadığını araştırırken, ilgili ülkede bireysel başvuru kurumunun bulunup bulunmadığını da dikkate almakta ve bunu hak ihlallerinin ortadan kaldırılmasında etkili bir hukuk yolu saymaktadır. Bu nedenle, bireysel başvuru müessesesinin getirilmesiyle, hak ihlallerine maruz kaldığını iddia edenlerin önemli bir bölümünün bireysel başvuru aşamasında, başka bir ifadeyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gitmeden önce, tatmin edilebilmesinin mümkün olabileceği ve böylece Türkiye aleyhine açılacak dava ve verilecek ihlâl kararlarında azalma olacağı değerlendirilmektedir. Bu itibarla, Türkiye'de de iyi işleyen bir bireysel başvuru sisteminin kurulması, haklar ve hukukun üstünlüğü temelindeki standartları yükseltecektir.

...

Türkiye'de bireysel başvuru yolunun kabul edilmesi, bir yandan bireylerin sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerin daha iyi korunmasını sağlayacak, öte yandan da kamu organlarını, Anayasaya ve kanunlara daha uygun davranma konusunda zorlayacaktır. Bu amaçlarla yapılan değişiklikle, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması ve teminat altına alınması için, vatandaşlara bireysel başvuru hakkı tanınmakta ve Anayasa Mahkemesine de bu başvuruları inceleme ve karara bağlama görevi verilmektedir.

... Yapılan yeni düzenlemeyle, bireysel başvuruları inceleme görevi verilmek suretiyle, Anayasa Mahkemesine, özgürlükleri koruma ve geliştirme misyonu da yüklenmektedir."

20. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un "Mahkemenin görev ve yetkileri" kenar başlıklı 3. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"(1) Mahkemenin görev ve yetkileri şunlardır:

...

c) Anayasanın 148 inci maddesi uyarınca yapılan bireysel başvuruları karara bağlamak."

21. 6216 sayılı Kanun'un "Esas hakkındaki inceleme" kenar başlıklı 49. maddesinin (6) numaralı fıkrasının ilgili kısmı şöyledir:

"... bir mahkeme kararına karşı yapılan bireysel başvurulara ilişkin inceleme... bir temel hakkın ihlâl edilip edilmediği ve bu ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağına belirlenmesi ile sınırlıdır. Bölümlerce kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz."

22. 6216 sayılı Kanun'un "Kararlar" kenar başlıklı 50. maddesinin (1) ve (2) numaralı fıkraları şöyledir:

"(1) Esas inceleme sonunda, başvurucunun hakkının ihlâl edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlâl kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir. Ancak yerindelik denetimi yapılamaz,

idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez.

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvurucu lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir.”

23. 6216 sayılı Kanun'un "Mahkeme kararları" kenar başlıklı 66. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

"(1) Mahkeme kararları kesindir. Mahkeme kararları Devletin yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar."

2. Yüksek Mahkeme Kararları

24. Yargılama devam ederken milletvekili seçilen bir sanık hakkında dokunulmazlığın kaldırılması kararı verilmeden yargılamaya devam edilip edilmeyeceği ile ilgili olarak Anayasa Mahkemesinin *Leyla Güven* ([GK], B. No: 2018/26689, 7/4/2022) kararına da atıfla yapılan değerlendirme çerçevesinde Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilen 26/10/2022 tarihli (E.2020/16-462, K.2022/671) kararın ilgili kısmı şöyledir:

"Her ne kadar Anayasa Mahkemesinin Anayasa'nın 14. maddesine atfı yapan Anayasa'nın 83. maddesindeki istisnadan temel güvencelere sahip, belirliliği ve öngörülebilirliği sağlayan anayasal ve yasal bir düzenleme olmadığı hususundaki tespitleri başvurucu ... hakkında tutuklama tedbirine ilişkin olsa da anılan yorumların Anayasa'nın 83. maddesinde tutuklama tedbiri ile birlikte düzenlenen ve daha geniş sınırlamaları bünyesinde barındıran yargılama kavramı için de geçerli olduğu, öte yandan ...'e yönelik anlı suçun silahlı terör örgütü yöneticiliği olduğu da dikkate alındığında başvurucu için yapılan değerlendirmelerin eylemi ilk derece mahkemesince silahlı terör örgütüne yardım etme gibi daha hafif bir suç olarak nitelenen sanık ... için evleviyetle geçerli bulunduğu kabul edilmelidir.

...

...Anayasa Mahkemesince bireysel başvuru üzerine verilen kararların bağlayıcılığını değerlendiren Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 28.04.2015 tarihli ve 469-132 sayılı kararında;

'Bilindiği üzere Anayasamızın 148. maddesi uyarınca herkesin Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunma hakkı bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesinin diğer kararları gibi bireysel başvuruları inceleyen Bölüm kararları da yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlamaktadır. Bu itibarla Anayasa Mahkemesinin emsal nitelikteki bu kararı karşısında mevcut içtihatların yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.' şeklinde açıklandığı üzere Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ve içtihadî anlamda yol gösterici niteliği tartışmasızdır...

Anayasa'nın 83. maddesinde milletvekili dokunulmazlığının kapsamına istisna getiren 'seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14'üncü maddesindeki durumlar' ifadesinin, milletvekili dokunulmazlığının sınırlandırılması için yeterli belirliliğe sahit olmadığına işaret eden Anayasa Mahkemesinin yukarıda yer verilen içtihadı dikkate alınarak, sanık müdafisinin 21.11.2019 tarihli celsede ileri sürmesine rağmen mahkemeye hiçbir değerlendirme yapılmayan 'milletvekili seçilen sanık hakkındaki yargılamada dokunulmazlığı kaldırılması gerektiğinden bahisle durma kararı verilmesi gerektiğine' ilişkin talebin değerlendirilmesinde zorunluluk bulunması nedeniyle sanık ... hakkında kurulan hükmün bozulmasına karar verilmesi gerekmektedir."

25. Yargıtay 3. Ceza Dairesi yakın tarihli bir kararında (4/4/2023 tarihli ve E.2023/3102, K.2023/966 sayılı) sanığın milletvekili seçilmeden önce işlediği iddiası ile çeşitli suçlardan yapılan yargılamada kovuşturma şartı gerçekleşmediğinden bahisle verilen durma kararını incelemiştir. Daire -gerçekçe yönünden Anayasa Mahkemesi kararlarından ayrılmış olmakla birlikte- kararında şu ifadelere yer vermiştir:

"AİHM, Anayasa'nın 153 üncü maddesinin 6 ncı fıkrasından doğan bağlayıcı niteliğini dikkate alarak, bireysel başvuruya ilişkin olarak Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına uygulamada riayet etme hususunun, öncelikle (a priori) Türkiye'de sorgulanmaması gerektiği ve bu mahkemenin ihlâl kararlarının etkin bir şekilde uygulanmasından şüphe duyulmasına yer olmadığı kanaatine varmıştır.

Şu hale göre; özellikle yargılama ve olağan yasa yolları süreci tamamlanmadan yapılan bireysel başvuru incelemelerinde, AYM'nin delil değerlendirmesinin hak ihlali bağlamında da olsa, asıl yargılama mercileri ile bir yetki çatışması sonucunu doğurduğu açıktır. Hak ihlalinin netice veren meşru müdahale için ikame olunan delilin yeterli olup olmadığına ilişkin tespitin, yargılama konusu suçun sübut ve/veya vafsinin tayini yönünden de belirleyici olacağına kuşku yoktur. Ne var ki, yargılama süreci tamamlanmış ve kanun yolu incelemesinden de geçerek kesinleşmiş hükümler yönünden gerçekleştirilen bireysel başvuru sonucunda tespit edilen hak ihlallerinin, gerektiğinde yeniden yargılama sebebi olarak kabul edildiği (5271 sayılı Kanun madde 311) sistemde, yargılamanın devamı sırasında ihlal neticesini doğuracak tespitlerin yargılama mercilerince göz ardı edilmesi düşünülemez. Aslolanın haksız-ölçüstüz bir müdahaleye maruz bırakılan temel hakkan bir an önce teslimi olduğuna göre, satır çatışma ve tartışmaların bu değer önüne geçmesine 'hukuk düzeninin teklifi' ilkesi de müsaade etmez.

Bu nedenle Anayasanın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan 'Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar' ibaresinin kapsamının, Anayasa Mahkemesinin Daireyl de bağlayan kararları doğrultusunda yorumlanması ve belirlenmesi gerekmektedir..."

26. Yargıtay 3. Ceza Dairesinin yukarıda yer verilen 4/4/2023 tarihli kararına benzer Yargıtay kararları için bkz. Yargıtay 3. Ceza Dairesinin 11/7/2023 tarihli ve E.2023/27, K.2023/5120 sayılı; 22/11/2022 tarihli ve E.2022/1232, K.2022/8359 sayılı; 11/10/2022 tarihli ve E.2022/7608, K.2022/6526 sayılı; 11/10/2022 tarihli ve E.2022/23755, K.2022/6527 sayılı; 4/11/2021 tarihli ve E.2021/7929, K.2021/9940 sayılı; 25/10/2021 tarihli ve E.2021/7930, K.2021/9758 sayılı kararları ile Yargıtay 16. Ceza Dairesinin 5/7/2019 tarihli ve E.2019/521, K.2019/4769 sayılı kararı.

27. Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin 22/12/2016 tarihli ve E.2016/19574, K.2016/16369 sayılı kararının ilgili kısmı şöyledir:

"...Anayasa Mahkemesinin saptadığı hak ihlalinin, mahkeme kararından kaynaklandığı belirleyen ve Kuruluş Kanununun 50. maddesinin (2.) fıkrasına dayanarak aldığı 'ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapılmasına' ilişkin kararı karşısında, derece mahkemelerinin başvuru konusu somut olay ve kişi bakımından artık başka türlü karar vermesine olanak yoktur. Ne var ki ... benzer uygulamalarda, bireysel başvuru konusu yapılması halinde Yüksek Mahkemece, bundan sonra da hak ihlalinin tespit edileceği ve ihlalin sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yolunun açılacağı da muhakkak görülmektedir.

Anayasanın ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Türkiye'nin 'taraf' olduğu eki Protokollerin ortak koruma alanında bulunan temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddialarının, öncelikle genel yargı mercilerinde olağan kanun yollarında çözüme kavuşturulması esastır. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru ikincil nitelikte bir yoldur. Bu husus, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruya ilişkin birçok kararında ifade edilmiştir. O halde, yargılamanın yenilenmesi sebebi olabilecek bu hususun, derece mahkemelerinde yargılması devam eden davalarda da göz önüne alınması gerekir. Anayasa Mahkemesinin bu husustaki bireysel başvuru sonucu aldığı ihlal kararı karşısında, hak ihlaltine yol açmamak için hükümlerin bozulması gerektirir."

28. Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulunun 20/1/2016 tarihli ve E.2016/23, K.2016/60 sayılı kararının ilgili kısmı şöyledir:

"...bireysel başvuru üzerine Anayasa Mahkemesince hak ihlalinin bulunduğu belirtilerek yeniden yargılama yapılmasına karar verilmesi durumunda bu karara uyulması zorunlu olmakla birlikte, diğer davalarda ihlal kararına uyulmasını zorunlu kılan yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, Anayasa'da güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerden birinin ihlal edildiğini tespit eden hak ihlali kararlarının tarafları, konusu ve sebepleri aynı olan diğer davalarda göz önünde bulundurulmaması, Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı kuralını da içeren ve Anayasanın 2'nci maddesinde yer verilen Hukuk Devleti ilkesi ile evrensel hukuk kurallarına aykırılık teşkil edecektir."

B. Uluslararası Hukuk

29. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolunun etkililiğini *Hasan Uzun/Türkiye* ((k.k.), B. No: 10755/13, 30/4/2013) kararında tartışmıştır. AİHM bir bireysel başvuru yolunun etkililiğini tartışırken şu hususları gözettiğini belirtmektedir:

a. Anayasa Mahkemesine;

i. Bir kamu makamı tarafından gerçekleştirilen hak ve özgürlüklerin ihlalinin giderme yetkisinin tanıyıp tanınmadığı,

ii. Anayasa tarafından güvence altına alınan bir hakka yapılan müdahalenin alınan bir karar sebebiyle değil de başka bir gerekçeyle gerçekleştiği durumlarda söz

konusu makamın bu hak ihlalini sürdürmesini yasaklama yetkisinin tanınıp tanınmadığı,

iii. Mümkün olduğunca eski hâle getirme (*statu quo ante*) durumuna ilişkin kararlar verme imkânının sağlanıp sağlanmadığı,

b. Anayasal başvuru yolunun davaya neden olan olay ve olgulardan bağımsız olarak temelde bir yargı organının ihmali veya eylemi neticesinde derhâl ve doğrudan meydana gelen ihlallere çözüm sunup sunamadığı.

30. Nitekim AİHM *Apostol/Gürcistan* (B. No: 40765/02, 28/11/2006, § 42) kararında özellikle Gürcistan Anayasa Mahkemesinin kamu mercileri veya yargı organlarıncı alınan kararları iptal edebilme yetkisinin bulunmadığına dikkati çekerek söz konusu başvuru yolunu etkili kabul etmemiştir. *Hasan Uzun/Türkiye* kararında ise Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolunun AİHM, başvurmadan önce tüketilmesi gereken bir iç hukuk yolu olduğu sonucuna varırken Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığını özellikle dikkate almıştır. Bu bağlamda AİHM; Anayasa'nın 153. maddesinin altıncı fıkrasında yer alan ve Anayasa Mahkemesi kararlarının devletin tüm organları ile gerçek ve tüzel kişileri bağlayacağını ifade eden bükme atfı yapmış Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruya ilişkin kararlarına uyulmasına ilişkin bir sorun yaşanmayacağını değerlendirmiştir (*Hasan Uzun/Türkiye*, § 66).

31. AİHM, başvuru *Mehmet Hasan Altan* (B. No: 13237/17, 20/3/2018) hakkında Anayasa Mahkemesince verilen ihlal kararının mahkemelerce uygulanmamasına yönelik şikâyeti incelemiştir. Mahkemelerin Anayasa Mahkemesinin ihlal kararlarının gereğini yerine getirmemesi bağlamında AİHM şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

" 130. ...Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrasının ihlâl edildiği sonucuna varmasına rağmen, başvuranın serbest bırakılma talebi hakkında son tahlilde karar vermeleri beklenen İstanbul 26. ve 27. Ağır Ceza Mahkemelerinin, Anayasa Mahkemesi'nin kararının yasaya uygun olmadığı kanaatine varması sebebiyle ilgilinin serbest bırakılma talebini reddettiklerini gözlemlemektedir.

132. ...Mahkeme, özellikle Anayasa Mahkemesi'nin Sözleşme hükümlerinin ihlâl edildiğini tespit etme yetkisi olduğunu ve Yüksek Mahkeme'ye tazminat ödenmesi suretiyle ve/veya ihlâlin telafisine ilişkin yolları belirterek, ve gerektiğinde, ilgili yargı makamına tespit edilen hak ihlâlinin sürdürülmesinin yasaklama ve ilgilinin zararının mümkün olduğunca ihlâlden önceki duruma (*statuquoante*) getirilmesini isteme imkânı veren ve vermesi gereken uygun yetkilerle donatıldığını kaydetmiştir (daha önce anılan Koçintar, § 41)... Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının, Anayasa'nın 153. maddesinin 6. fıkrasından doğan bağlayıcı niteliğini dikkate alarak (bu hükme göre, Yüksek Mahkeme'nin kararları, bütün Devlet organlarını ve gerçek ve tüzel kişileri bağlar), bireysel başvuruya ilişkin olarak Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına uygulamada riayet etme hususunun, öncelikle (a priori) Türkiye'de sorgulanması gerektiği ve bu mahkemenin ihlâl kararlarının etkin bir şekilde uygulanmasından şüphe duyulmasına yer olmadığı kanaatine varmıştır (daha önce anılan karar Koçintar, § 43).

138. ...Mahkeme'ye göre, Anayasa Mahkemesi'nin, Türk Anayasal yapısı içerisinde yargı erkinin ayrılmaz bir parçası olduğu ve Mahkeme'nin daha önce Koçintar kararında hükmettiği gibi ve Hükümetin mevcut davada Mahkeme önünde açıkça ileri sürdüğü gibi, ceza yargılaması sırasında tutuklanan kişilere etkin bir başvuru yolu sunarak, Anayasa'nın 19. maddesi ve Sözleşme'nin 5. maddesi uyarınca özgürlük ve güvenlik hakkının korunması

açısından önemli bir rolü olduğu açıktır (ayrıca bkz. daha önce anılan Mercan/Türkiye, §§ 17-30, 8 Kasım 2016).

139. ...Bir mahkemenin, bireysel başvurulara ilişkin olarak nihai ve bağlayıcı kararlar verme yetkileriyle donatılmış bir anayasa mahkemesinin yetkilerini sorgulaması, hukuk devleti ve hukuki güvenlik temel ilkelerine aykırıdır. Mahkeme, Sözleşme'nin 5. maddesiyle sunulan korumanın ayrılmaz bir parçası olan bu ilkelerin, keyfiliğe karşı sunulan güvencelerin köşe taşları olduğunu hatırlatmaktadır (bkz. yukarıdaki 137. paragraf). Anayasa Mahkemesi'nin kararını, 'gereğini' yapması için Ağır Ceza Mahkemesine göndermesine rağmen, Ağır Ceza Mahkemesi -Anayasa Mahkemesi tarafından tespit edilen ihlalin giderilmemesi sonucuna yol açacak şekilde- başvurucuyu serbest bırakanayı reddederek Anayasa Mahkemesine dârenmiştir. ...Bu koşullarda Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin, Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrasının ihlâl edildiği sonucuna varan, açık ve belirsizliğe yer vermeyen kararının ardından başvurunun tutukluluk halinin devamına karar verilmesinin, özgürlük ve güvenlik hakkının gerektirdiği şekilde 'hukuka uygun' olarak ve 'yasal yollara göre' gerçekleştirildiği şeklinde değerlendirilemeyeceği kanaatindeadır.

142. Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin kararından sonra bile, İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararları uyarınca başvurunun tutukluluğunun devam etmesinin, tutukluluğa ilişkin davalarda Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolunun etkinliğine ilişkin olarak ciddi şüpheler yarattığının altını çizmek istemektedir. Bununla birlikte Mahkeme, güncel durumda, Anayasa'nın 19. maddesi açısından özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere verilen Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının, kişilerin özgürlükten yoksun bırakılma şikâyetleri için etkin bir hukuk yolu olduğuna dair önceki tespiti değiştirmemektedir (daha önce anılan Koçintar/Türkiye, § 44). Bununla birlikte Mahkeme -bithassa, ağır ceza mahkemeleri başta olmak üzere ilk derece mahkemelerinin Anayasa Mahkemesi kararlarının etkisiyle ilgili içtihadındaki sonraki gelişmeleri dikkate alarak- Sözleşme'nin 5. maddesi kapsamındaki başvurularla bağlantılı olarak Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru sisteminin etkililiğini inceleme hakkını saklı tutmaktadır. Bu bakımdan, bu başvuru yolunun hem teoride hem de uygulamada etkili olduğunu kanıtlamak Hükümete düşmektedir (daha önce anılan Uzun, § 71)."

C. Karşılaştırmalı Hukuk

32. 12/3/1951 tarihli Almanya Federal Anayasa Mahkemesi Kanunu'nun 90. ve devamı maddelerinde anayasa şikâyeti düzenlenmiştir. Bu Kanun'un 95. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre Anayasa Mahkemesi, ihlale yol açan yargısal kararı ortadan kaldırmayacağı gibi bazı hâllerde başvuruya konu davayı yeniden incelenmek üzere yetkili bir mahkemeye göndermeye de karar verebilir. Kanun'un 31. maddesinin (1) numaralı fıkrasına göre Anayasa Mahkemesi kararları bütün mahkemeler ve kamusal makamlar dâhil anayasal kurumları bağlayıcı niteliktedir. 3/10/1979 tarihli ve 2/1979 sayılı İspanya Anayasa Mahkemesi Kanunu'nun 41. ve devamı maddelerinde "amparo" adı verilen bireysel başvuru usulü düzenlenmiştir. Anılan Kanun'un 55. maddesine göre Anayasa Mahkemesi ihlale yol açan yargısal kararları iptal edebileceği gibi başvurucunun temel hak ve hürriyetinin ihlalinin tespiti hâlinde bu ihlalin bütün sonuçlarıyla giderilebilmesi için gerekli tedbirleri de alabilir. Kanun'un 87. maddesine göre de Anayasa Mahkemesinin kararları bütün kamu organlarını bağlayıcı ve icra edilebilir niteliktedir. Kanun'un 92. maddesiyle de Anayasa Mahkemesi, kararlarının etkili bir biçimde uygulanmasını sağlamakla görevli kılınmıştır.

V. İNCELEME VE GEREKÇE

33. Anayasa Mahkemesinin 21/12/2023 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

34. Başvurucu; Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında hak ihlalini giderecek merci olarak İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi belirlenmişken Mahkemenin dosyayı Yargıtaya göndermesi, Yargıtayın da ihlal kararına uyulmamasına yönelik bir karar tesis etmesi nedeniyle adil yargılanma ve siyasi faaliyette bulunma hakkının süregelen bir şekilde ihlal edildiğini iddia etmiştir. Başvurucu, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararlarının mahkemelerce Anayasa'ya ve kanunlara uygunluk yönünden denetlenmesinin anayasal veya yasal olarak mümkün olmadığını ve Anayasa Mahkemesinin ihlal tespit ederek bu ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılmasına hükmettiği durumlarda ilgili mercilerin görevinin ihlal kararının niteliğini dikkate alarak ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırarak şekilde yargılama yapmak olduğunu belirtmiştir. Bu zorunluluğun bir hukuk devletinde ihlalin giderilmesi amacıyla mahkemeye erişim hakkının hayata geçirilmesi olduğunu ifade eden başvurucu, bu hakka bağlı olarak adil yargılanma ilkesinin anayasal güvencelere aykırı şekilde ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Başvurucu ayrıca Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında hakkındaki mahkûmiyet hükmünün infazının durdurulması ve tahliye edilmesi gerektiği açıkça belirtildiği hâlde tahliye edilmeyle ceza infaz kurumunda hükümlü statüsüyle mahkûmiyet hükmünün infazına devam edilmesi nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğini iddia etmiştir.

35. Bakanlık görüşünde; Anayasa'nın 14. maddesinin kapsamının yargı kararlarıyla öngörülebilir bir şekilde belirlenebileceği, başvurucuya isnat edilen suçun Anayasa'nın 14. maddesi kapsamında kaldığı ifade edilmiştir.

B. Değerlendirme

36. Anayasa'nın Anayasa Mahkemesinin "Görev ve yetkileri"ni düzenleyen 148. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Anayasa Mahkemesi ... bireysel başvuruları karara bağlar ...

Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir."

37. Anayasa'nın "Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları" kenar başlıklı 67. maddesinin birinci fıkrasının ilgili kısmı ve dördüncü fıkrası şöyledir:

"Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak ... seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ... haklarına sahiptir."

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir."

38. Anayasa'nın "Kişi hürriyeti ve güvenliği" kenar başlıklı 19. maddesinin birinci fıkrası ile ikinci fıkrasının ilgili kısmı şöyledir:

"Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; ... halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılmaz."

39. Bireysel başvuru hakkı, Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre herkes, Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Sözleşme) kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Bu hak, Anayasa'nın 40. maddesinde güvenceye bağlanan etkili başvuru hakkının özel bir görünümüdür. Anayasa Mahkemesi daha önce bireysel başvuru hakkının etkili başvuru hakkı kapsamında Anayasa ve Sözleşme'nin ortak koruma alanında bulunduğunu açıklamıştır (*Ruhi Abat*, B. No: 2014/4724, 7/3/2019, §§ 44,45). Bu itibarla başvuru hakkının, ilk derece mahkemesinin ve Yargıtayın ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde yargılama yapmaması nedeniyle adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkı ve etkili başvuru hakkının ihlal edildiği iddialarının bir bütün olarak bireysel başvuru hakkı kapsamında incelenmesi gerekir.

40. Başvurucu, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararının gereğinin yerine getirilmesi nedeniyle seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkına yönelik ihlalin devam ettiğini iddia etmektedir. Seçilme hakkı sadece seçimlerde aday olma hakkını değil aynı zamanda ilgilinin seçildikten sonra milletvekili sıfatıyla temsil yetkisini fiilen kullanabilmesini de kapsar. Bu bağlamda seçilmiş milletvekilinin yasama faaliyetine katılmasına yönelik sınırlamalar onun seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkına yönelik bir müdahale teşkil eder. Başvurucunun bu iddialarının seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı kapsamında incelenmesi gerekir (*Kadri Enis Berberoğlu (2)* [GK], B. No: 2018/30030, 17/9/2020, §§ 56-60).

41. Başvurucunun Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılması için hakkındaki mahkûmiyet hükmünün infazının durdurulmasına ve ceza infaz kurumundan tahliyesine karar verilmesi gerektiğine hükmedildiği hâlde mahkûmiyet hükmünün hukuka aykırı olarak infazına devam edildiği iddialarının Anayasa'nın 19. maddesinin ikinci fıkrası bağlamındaki kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı kapsamında incelenmesi gerekir (*Kadri Enis Berberoğlu (3)* [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021, § 122).

1. Kabul Edilebilirlik Yönünden

42. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan bireysel başvuru hakkı, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı ile kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddiaların kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

2. Esas Yönünden

a. İhlal Kararının Gerekliliğinin Yerine Getirilip Getirilmediği

43. Anayasa Mahkemesi tarafından verilen bir ihlal kararının gereklerinin yerine getirilmemesi daha önce verilen ihlalin devam ettiği anlamına gelir. Bu bakımdan Anayasa Mahkemesinin ihlal kararının gereklerinin yerine getirilmediğine ilişkin iddiaları incelemek de bireysel başvuruları incelemeye yetkili olan Anayasa Mahkemesinin görev alanına girer (*Şahin Alpay (3)*, B. No: 2018/10327, 3/12/2020, § 39; *Aliğül Alkaya ve diğerleri (2)*, B. No: 2016/12506, 7/11/2019, § 52; *Kadri Enis Berberoğlu (3)*, § 73). Bu sebeple eldeki başvuruda Anayasa Mahkemesince yapılacak inceleme, olayların baştan itibaren yeniden değerlendirilmesi değil daha önce verilen ihlal kararının gereklerinin yerine getirilip getirilmediğinin ve bu kapsamda başvurucunun anayasal haklarının ihlal edilip edilmediğinin tespitiyle sınırlı olacaktır (*Siddika Dülek ve diğerleri*, B. No: 2013/2750, 17/2/2016, § 70; *Mehmet Ali Ayhan (2)*, B. No: 2016/7967, 22/7/2020, § 54; *Aliğül Alkaya ve diğerleri (2)*, § 52; *Kadri Enis Berberoğlu (3)*, § 74).

44. Bireysel başvuru kapsamında bir temel hakkın ihlal edildiğine karar verildiği takdirde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırıldığından söz edilebilmesi için temel kural, mümkün olduğunca eski hâle getirmenin yani ihlalden önceki duruma dönülmesinin sağlanmasıdır. Bunun için ise öncelikle ihlalin kaynağı belirlenerek devam eden ihlalin durdurulması, ihlale neden olan karar veya işlemin ve bunların yol açtığı sonuçların ortadan kaldırılması, varsa ihlalin sebep olduğu maddi ve manevi zararların giderilmesi, ayrıca bu bağlamda uygun görülen diğer tedbirlerin alınması gerekmektedir (*Mehmet Doğan [GK]*, B. No: 2014/8875, 7/6/2018, §§ 55, 57). Bu zorunluluk, doğrudan Anayasa'nın 148. maddesinde düzenlenen bireysel başvuru hakkının bir gereği olup bu anayasal haktan kaynaklanmaktadır.

45. Nitekim kanun koyucu da Anayasa koyucunun iradesi, ayrıca AİHM'in iç hukukta tüketilmesi gereken etkili yol içtihadı ve karşılaştırmalı hukuk örnekleri doğrultusunda 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (1) numaralı fıkrasında; bireysel başvuruların esas incelemesi sonunda başvurucunun hakkının ihlal edildiğine kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedileceğini düzenlemiştir. Bireysel başvuru yolu, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin kamu gücü tarafından yapılan bir ihlalin tespiti durumunda bu ihlalin sonuçlarını ortadan kaldıran veya meydana gelen zararı giderecek şekilde hukuki sonuçlar doğuran bir başvuru yolu niteliğindedir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin bireysel başvurular kapsamındaki görev ve yetkisi, hakkın ihlal edilip edilmediğinin tespitiyle sınırlı olmayıp tespit edilen ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlerin belirlenmesini de kapsamaktadır. Kanun'da ihlalin ve sonuçlarının nasıl ortadan kaldırılacağına ilişkin belirleme yapma bakımından Anayasa Mahkemesine geniş bir takdir yetkisi verilmiştir (bkz. AYM, E.2011/59, K.2012/34, 1/3/2012; *Şahin Alpay (2)* [GK], B. No: 2018/3007, 15/3/2018, §§ 56-58; *Aliğül Alkaya ve diğerleri (2)*, § 53; *Kadri Enis Berberoğlu (3)*, §§ 90-92).

46. Anayasa Mahkemesinin ihlal kararı üzerine, devam eden ihlalin sonuçlarını gidermek üzere mahkemelerce gerçekleştirilmesi gereken yargısal işlemlerin bütününe 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinde "yeniden yargılama" denilmiştir. Anayasa Mahkemesi tarafından ihlal kararına bağlı olarak hükmedilen yeniden yargılama, usul hukukundaki

yargılamanın yenilenmesi kurumundan farklı bir müessesedir (usul hukukunda yer alan yargılamanın yenilenmesi müessesesine ilişkin açıklamalar için bkz. *Kadri Entis Berberoğlu* (3), § 97). Anayasa Mahkemesinin hükmettiği *yeniden yargılama* kurumu aşağıda sayılan özellikleri gösterir (*Kadri Entis Berberoğlu* (3), § 98).

i. İhlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapmak üzere dosyanın ilgili mahkemeye gönderilmesine karar verilmesi hâlinde ilgili mahkeme taraflarca başvuru yapılmasını beklemeksizin yeniden yargılamaya ilişkin işlemleri başlatmak zorundadır (*Aliğül Alkaya ve diğerleri* (2), § 58; *Kadri Entis Berberoğlu* (2), § 134).

ii. Yeniden yargılama yapılması kararı kendisine ulaşan mahkemelerin yeniden yargılama sebebinin varlığı hususunda herhangi bir takdir yetkisi olmadığı gibi yeniden yargılama yapılacak hâllerde usul hukukundaki yargılamanın yenilenmesi kurumundan farklı olarak bir kabul edilebilirlik incelemesi aşaması da bulunmamaktadır (*Aliğül Alkaya ve diğerleri* (2), § 58; *Kadri Entis Berberoğlu* (2), § 134). Zira 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrasının "Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir" biçimindeki birinci cümlesi uyarınca Anayasa Mahkemesi ihlal kararı ile birlikte yeniden yargılama yapılmasına bizzat karar vermektedir. Bu sebeple dosyanın yeniden yargılama için gönderildiği mahkemenin bu yönde karar alması gerekmez. Derece mahkemesi doğrudan yeniden yargılama işlemlerini başlatır (*Aliğül Alkaya ve diğerleri* (2), § 59; *Kadri Entis Berberoğlu* (2), § 135).

iii. Anayasa Mahkemesinin yeniden yargılama yapılmasına karar vermesi muhakkak duruşma açılması gerektiği şeklinde anlaşılabilir. 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrasının "Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir" biçimindeki son cümlesi uyarınca Anayasa Mahkemesince tespit edilen ihlalin giderimi, işin niteliğine ve giderim için Anayasa Mahkemesinin yapılmasına karar verdiği işlemlerin çeşidine veya ilgili yargı yolunun imkân ve zorunluluklarına göre dosya üzerinden yargısal işlemlerin yapılması biçiminde olabileceği gibi yargılamanın duruşma açılarak yeniden yapılması şeklinde de olabilir. Hangi yöntemle ihlalin sonuçlarının giderileceği belirlenirken elbette ihlalin niteliği nazara alınarak bir değerlendirme yapılmalıdır (*Aliğül Alkaya ve diğerleri* (2), § 59).

iv. Kural olarak ilgili merci ihlal kararının niteliğini dikkate alarak bu ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için gerekenleri kendisi takdir edebilir. Ancak 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin "İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir." biçimindeki (1) numaralı fıkrası uyarınca Anayasa Mahkemesi ihlal kararı ile birlikte ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere de hükmetmiş ise ilk derece mahkemesinin veya kamu gücünü kullanan diğer organların yapılması gerekenlerin zorundalığı veya yerindeliği konusunda bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Anayasa Mahkemesi ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için alınması gereken tedbiri veya yöntemi açıkça gösterdiğinde ilgili merci bunun gereklerini yapmak zorundadır (*Kenan Yıldırım ve Turan Yıldırım*, B. No: 2013/711, 3/4/2014, § 82; *Aliğül Alkaya ve diğerleri* (2), § 60).

v. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin bir ihlal kararı kendisine ulaşan mahkemenin anayasal ve yasal yükümlülüğü, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararlarının *uygunluğunu* veya *yerindeliliğini* sorgulamak değil *ihlalin sonuçlarını gidermek* üzere ilgili usul hukukunun inkân ve gereklilikleri çerçevesinde yargısal işlemlere başlamaktır (*Wikimedia Foundation Inc. ve diğerleri* [GK], B. No: 2017/22355, 26/12/2019, § 102; *Mehmet Doğan*, §§ 58, 59; *Aliğül Alkaya ve diğerleri* (2), § 57).

vi. 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrasında yeniden yargılama yapmakla *yükümlü mahkemenin* Anayasa Mahkemesince belirleneceği ifade edilmiştir. Zira kurala göre ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapılmasına karar verildiğinde dosya *ihlale neden olan kararı veren mahkemeye* değil *ilgili mahkemeye* gönderilmelidir. Bu sebeple somut başvurunun şartları, ihlalin niteliği ve ihlal nedeniyle meydana gelen ve ortadan kaldırılması gereken sonuçlara göre Anayasa Mahkemesi, yeniden yargılamayı yapacak olan mahkemeyi ilgili usul hukukunun kurallarını da gözетerek belirleme yetkisini haizdir.

47. Anayasa'nın "*Anayasa Mahkemesinin kararları*" kenar başlıklı 153. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesi ile beşinci fıkrası şöyledir:

"Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar."

48. Anayasa'nın 13. maddesinde temel hak ve hürriyetlere yönelik sınırlandırmaların *Anayasa'nın sözlüne aykırı olamayacağı* hükme bağlanmıştır. Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan *Anayasa'nın sözlü*, Anayasa'nın metnini yani lafzını ifade etmektedir. Mevcut başvuruda Anayasa'nın 153. maddesinin altıncı fıkrasına aykırı davranıldığı tespit edildiği takdirde başvuru hukukunun bireysel başvuru hakkının, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı ile kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği sonucuna varılacaktır. Norm denetiminde olduğu gibi hıresel başvuru yolunda da Anayasa hükümlerinin nihai ve bağlayıcı olarak yorumlanması yetkisi Anayasa Mahkemesine aittir (*Kadri Enis Berberoğlu* (2), § 71; *Kadri Enis Berberoğlu* (3), § 81).

49. Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığına ilişkin anayasal hüküm, bireysel başvuru kapsamında ihlal edildiğine karar verilen temel hak ve özgürlükler için de geçerli olan *ek bir güvencedir* (*Kadri Enis Berberoğlu* (2), §§ 68, 69; *Kadri Enis Berberoğlu* (3), §§ 79, 80; *Ersin Başın ve Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti. ve diğerleri*, B. No: 2016/54096, 30/6/2021, §§ 71, 72). Başvuru konu somut olayda İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi ile Yargıtay 3. Ceza Dairesi anayasal ve yasal zorunlulukları gözardı ederek başvuru hakkında yeniden yargılama işlemlerine başlamış, hükümün infazına devam olmuştuk ve başvuru hukukunun hükümlü statüsü sürdürülmüştür. Sonuç olarak Anayasa Mahkemesinin ihlal kararının gereği yerine getirilmemiştir. Anayasa Mahkemesi kararlarının yerine getirilmemesi, Anayasa'nın 153. maddesinin altıncı fıkrasında Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlayacağı hüküm ile çatışan bir durum ortaya çıkmıştır.

b. Başvuruya Konu Kararların Değerlendirilmesi

50. Somut olayda Anayasa Mahkemesi, başvuruçunun seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının ihlalini sonlandırması ve sonuçlarını ortadan kaldırması için İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesinden başvuruçunun yeniden yargılmasına başlanmasını, mahkûmiyet hükmünün infazının durdurulmasını, ceza infaz kurumundan tahliyesinin sağlanmasını ve başvuruçunun seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarını kullanabilmesi için Anayasa'nın 83. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca yargılamanın durmasına karar verilmesini istemiştir (*Şerafettin Can Atalay (2)*), §§ 110-119). Buna rağmen mahkeme, usul hukukunda kendisine verilmemiş bir yetkiyi kullanarak ihlal kararının gereğini yerine getirmekten kaçınmış ve dosyayı Yargıtay 3. Ceza Dairesine göndermiştir. Daire de "*Anayasa Mahkemesi kararına uyulmamasına*" şeklinde Türk hukukunda bulunmayan bir karar vermiştir (ihlal kararı somasındaki stireç için bkz. §§ 14-18).

51. Anayasa Mahkemesi, 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrası uyarınca ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için, kararını *ihlale neden olan kararı veren mahkemeye değil ilgili mahkemeye* göndermektedir (bkz § 46). Kanun hükümleri açık olmakla birlikte uygulamada da bu konuda bir tereddüt bulunmamaktadır. Nitekim eldeki olayla benzer olan *Kadri Enis Berberoğlu (2)* (aynı kararda bkz. § 140) ve *Ömer Faruk Gergerlioğlu* (aynı kararda bkz. 1/7/2021, § 197) kararlarında başvuruçuların haklarına yapılan müdahaleler temyiz mercimin kararlarından kaynaklanmış olmakla birlikte ihlal kararları ihlali ve sonuçlarını gidermek üzere ilk derece mahkemelerine gönderilmiştir.

52. Eldeki başvuruda Anayasa Mahkemesi yeniden yargılama işlemlerinde *ilgili mahkemenin* İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi olduğuna karar vermiştir. İhlal kararı kendisine gönderildiği ilk derece mahkemesi yeniden yargılama işlemlerine başlaması gerekirken 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin amir hükmüne açıkça aykırı olarak önce bir müzekkereyle, daha sonra da bir ek kararla dosyayı Yargıtaya göndermiştir (bkz. §§ 14, 15).

53. Yargıtay 3. Ceza Dairesinin "*Anayasa Mahkemesi kararına uyulmamasına*" şeklindeki kararı ise Anayasa ve 6216 sayılı Kanun'a aykırı olduğu gibi 5271 sayılı Kanun'da veya diğer kanunlarda bulunmayan bir karar türüdür. Esasen Anayasa'nun bireysel başvuru hakkını güvence altına alan 148. maddesi ve bireysel başvuru kararları dâhil Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığını düzenleyen 153. maddesi karşısında böyle bir karar türünün olması da mümkün değildir. Belirtmek gerekir ki bir anayasal kurum olan Yargıtayın yetki ve görevleri Anayasa'nın 154. maddesinin "*Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme mercii*dir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar." biçimindeki birinci fıkrasında açıkça gösterilmiştir. Anayasa Mahkemesinin ihlal kararlarından sonra yapılacak *yeniden yargılamalarda* ise ihlal hangi aşamada gerçekleşirse gerçekleşsin Yargıtay'ın doğrudan görevli olduğuna dair bir kanun hükmü bulunmamaktadır. Bu çerçevede temyiz mercii olan Yargıtay'ın bu incelemeyi yapıp dosyadan el çektikten sonra tekrar aynı dosyada olağan yollarla görev ifa edebilmesi, ancak dosyada yeniden yargılama başlatıldıktan sonra derece mahkemelerince verilen kararın olağan kanun yolları çerçevesinde temyiz edilmesiyle mümkün olabilir. Bunun istisnası Anayasa Mahkemesinin tespit ettiği bir ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için *ilgili mahkemenin* Yargıtay olduğuna karar vermesidir. Bu durumda 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrası uyarınca ihlal kararı yeniden yargılama yapması için Yargıtaya gönderilir. Eldeki başvuruya konu

yargılamada ise Anayasa Mahkemesi, İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesini ilgili mahkeme olarak belirlediği için Yargıtayın 6216 sayılı Kanun kapsamında yeniden yargılama yetki ve görevi bulunmamaktadır.

54. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, ihlal kararının gönderildiği ilk derece mahkemesi Anayasa Mahkemesinin karar uyarınca önüne gelen dosyada *yeniden yargılama*yla ilgili görevini yerine getirmemiş, başvurusunun Anayasa'nın 67. ve 83. maddelerinde korunan haklarını da gözeten bir yargılama yapmamıştır. İlk derece mahkemesinin dosyayı Yargıtaya göndermesi sonucunda Anayasa'nın 36. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan hiçbir mahkemenin görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmayacağı kuralından doğan mahkemeye erişim hakkına, 6216 sayılı Kanun'un amir hükmü gereği yeniden yargılama işlemlerine başlanarak ihlal kararına uygun bir karar verilmeyerek etkili karar hakkına ve Anayasa'nın 37. maddesinde güvence altına alınan tabii hâkim güvencesine de aykırı hareket edilmiştir (mahkemeye erişim hakkı ve etkili karar hakkı için bkz. *Ali Atili*, B. No: 2013/500, 20/3/2014, § 49, 60; *Hasan İsten*, B. No: 2015/1950, 22/2/2018, § 36; *İbrahim Demiroğlu* [GK], B. No: 2017/15698, 26/7/2019, § 55; tabii hâkim güvencesi için bkz. *Ahmet Zeki Üçok*, B. No: 2013/1966, 25/3/2015, § 33; *Tahir Gökatalay*, B. No: 2013/1780, 20/3/2014, §§ 79, 80). Sonuç olarak, somut olayda mahkemelerin izlemiş olduğu yöntem, başvurusu yargılama güvencelerinden tümüyle yoksun bırakmıştır. Başka bir ifadeyle yeniden yargılama dosyası görevi ve yetkisi olmayan bir mahkemece karara bağlanarak Anayasa'nın 142. maddesinin amir hükmüne ve Anayasa'nın 37. maddesinde yer alan tabii hâkim ilkesine açıkça aykırı hareket edilmiştir.

c. Anayasa Mahkemesi Kararlarının İcra Edilmemesinin Anayasal Sonuçları

55. Bir hukuk devletinde Anayasa Mahkemesi kararları da dâhil olmak üzere uyumsuzlukların çözümlüne ilişkin mahkeme kararlarının bağlayıcı olmaması da düşünülemez. Nitekim Anayasa'nın 138. maddesinin son fıkrasında, yasama ve yürütme organları ile idarenin mahkeme kararlarına uymak zorunda oldukları ifade edilmiştir. Diğer taraftan Anayasa'nın 36. maddesinde yer alan adil yargılanma hakkının unsurlarından biri olan mahkemeye erişim hakkı, bir uyumsuzluğu mahkeme önüne götürme ve mahkemece verilen kararın uygulanmasını isteme haklarını da kapsar. Mahkeme kararlarının uygulanması yargılananın dışında olmakla birlikte yargılama sürecini tamamlayan ve yargılananın sonuç doğurmasını sağlayan bir unsurdur (AYM, E.2014/149, K.2014/151, 2/10/2014; *Ahmet Yıldırım*, B. No: 2012/144, 2/10/2013, § 28; *Kadri Enis Berberoğlu* (3), § 101).

56. Öte yandan Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrasıyla şartlarını yerine getiren herkese Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunma hakkı verilmiştir. Başka bir deyişle bireysel başvuru hakkı, anayasal haklarının ihlal edildiğini ileri süren herkese ihlalin tespiti ve giderilmesi amacıyla Anayasa Mahkemesine başvuru yapma imkânı tanıyan anayasal bir haktır (*Ruhi Abat*, § 48). Hiç kuşkusuz Anayasa Mahkemesi kararlarının etkili şekilde uygulanması da bireysel başvuru hakkının ayrılmaz bir parçasıdır. Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararların ihlal kararında tespit edildiği şekilde icra edilmemesi etkili başvuru hakkının özel bir türü olan bireysel başvuru hakkının açık ve ağır bir şekilde ihlali anlamına gelmektedir. Bireysel başvuru kararlarının uygulanmaması Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmayı anlamsız hâle getirecektir. Nitekim tam da bu sebeplerle Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasında Anayasa Mahkemesi kararlarına uyma ve bu kararları değiştirmeksizin yerine getirme hususunda yasama, yürütme ve yargı organları ile idare makamlarına *herhangi bir takdîr yetkisi tanınmamış* veya bu konuda *bir istisnaya yer verilmemiştir* (bkz. *Kadri Enis Berberoğlu* (3), § 102).

57. Bu bağlamda Anayasa koyucunun gerekçesinde gftümüzde, temel hakların korunması amacıyla bireysel başvuru yolunun *pek çok uygar ülkede anayasa yargısının ayrılmaz bir parçası* kabul edilmesine özellikle vurgu yapıldığına işaret etmek gerekir (bkz. § 19). Nitekim etkili olduğu kabul edilen karşılaştırmalı hukuk örneklerinde anayasa mahkemelerinin bireysel başvuru kararlarının bağlayıcılığı hususu açık olarak anayasal ve kanuni düzenlemelerle güvence altına alınmış olup anayasa mahkemeleri de bu hakkın gereği olarak temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiğinin tespiti ile birlikte yeniden yargılama yapılması ve hatta ihlale yol açan kararların doğrudan iptal edilmesi veya ortadan kaldırılması dâhil ihlalden önceki duruma dönülmesini sağlayacak yetkilerle donatılmıştır (bkz. § 32).

58. Anayasa Mahkemesi kararlarının ilgili mahkemelerce veya diğer kamu makamlarınca yerine getirilmemesi veya icrasının geciktirilmesi bireyin yaşamı ve devletin işleyişi üzerinde gözardı edilemez derin etkiler bırakır. İlk olarak yargı kararlarının yerine getirilmemesi hâlinde bireylerin yargı kararıyla kendilerine sağlanan hak ve özgürlükleri kullanabilmeleri mümkün olmaz (*Şahin Alpay (2)*, § 61). Hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu bir devlette, bireylerin hukuk sistemine olan güvenini ve saygısını koruma adına vazgeçilemez bir görev ifa eden yargı kararlarının zamanında yerine getirilmeyerek sonuçsuz bırakılması kabul edilemez (*Ferda Yeşiltepe [GK]*, B. No: 2014/7621, 25/07/2017, § 36). Aksinin kabulü hukuk devletinin varlığından söz edilmesini imkânsız kılar. Bu sebeple devlet, yargı kararlarının zamanında yerine getirilmesini sağlayarak bireyler aleyhine oluşabilecek hak kayıplarını engellemekle ve bu yolla bireylerin hukuk sistemine olan güvenini ve saygısını korumakla yükümlüdür (*Kadri Enis Berberoğlu (3)*, § 103).

59. Mahkeme kararlarının ve somut olayda olduğu gibi Anayasa Mahkemesi kararlarının yerine getirilmemesinin ikinci sonucu hukukun üstünlüğü ilkesinin zedelenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Hukukun üstünlüğü sadece hukuka aykırılıkların tespit edilmesiyle değil bunların tüm sonuçlarıyla ortadan kaldırılması ve mahkeme kararlarının gecikmeksizin uygulanmasıyla sağlanabilir (AYM, E.2014/149, K.2014/151, 2/10/2014). Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kapsamında temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiğine ilişkin olarak verdiği kararların yerine getirilmemesi ise mahkemeye erişim hakkı bağlamında, hukukun üstünlüğü ilkesine aykırılığı daha da vahim hâle getirecektir. Zira bireysel başvuru, temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiğini iddia eden bireylerin olağan hukuk yollarını kullanarak sonuç alamadıkları bir durumda son çare olarak başvurdukları bir hak arama yoludur. Bu nitelikteki bir hak arama yolunda verilen kararların yerine getirilmemesi, bireylerin ve toplumun hukuk devletine olan inancını zedeler ve temel anayasal düzene zarar verir (*Şahin Alpay (2)*, § 62; *Kadri Enis Berberoğlu (3)*, § 104).

60. Hiç kuşkusuz Türkiye Cumhuriyeti Anayasası özellikle devlet gücünü kullanan organlar karşısında bireylerin haklarını ve özgürlüklerini koruyan bir demokrasiyi ve hukuk devletini benimsemektedir. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Devletinin -diğer nitelikleri yanında- demokratik bir devlet olduğunu belirten Anayasa'nın 2. maddesinin gerekçesi bu hususu açıkça ifade etmiştir. Buna göre Anayasa "*Siyasi rejimler içinde insan haysiyetini en iyi koruyan, gerçekleştiren ve teminat altına alan demokratik rejimi benimsemiştir.*" (*Kadri Enis Berberoğlu (3)*, § 105). Bu doğrultuda bireysel başvuru hakkını yalnızca Anayasa Mahkemesine erişim ve bağlayıcı olmayan bir karar alınması ile sınırlı olarak yorumlamak ve bireysel başvuruyu teorik bir hak olarak görmek başvuru sahiplerinin Anayasa Mahkemesi

kararının icra edileceğine dair meşru beklentilerine de zarar verir. Hâlbuki bireysel başvuru Anayasa'da uyulması zorunlu ve bağlayıcı kararların alındığı bir yol olarak düzenlenmiştir. Hiç kuşkusuz Anayasa'nın 153. maddesinin açık hükmüne rağmen Anayasa Mahkemesi kararlarının uygulanmayarak hak ve özgürlüklerin etkili bir şekilde korunması yükümlülüğünün yerine getirilmemesi devlet organlarının uymakla yükümlü oldukları Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkelerine aykırı durumlara yol açar.

61. Anayasa'nın "Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü" kenar başlıklı 11. maddesinde "Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz." hükmü ile Anayasa'nın normlar hiyerarşisinin en üstünde yer aldığı açıkça ifade edilmiştir. Demokratik toplumlarda, kamu gücünü kullanan organların kararlarının normlar hiyerarşisinde en üstte yer alan Anayasa'ya uygun olduğuna olan inanç, kamu gücünü kullananların kararlarını meşru hâle getirir. Bu meşruiyet, kamu gücünü kullanan organların tüm eylemlerinde ve kararlarında sürekli bulunmalıdır. Söz konusu demokratik meşruiyetin sağlanması zorunluluğunun sonucunda Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu etkili bir yargısal mekanizma olarak benimsenmiştir. Etkili bir mekanizma olmasının sebebi yalnızca teknik meselelerin üstesinden gelme kapasitesi ile ilgili değil, Anayasa Mahkemesinin kamu gücünü kullanan organların anayasal hak ve özgürlüklerden herhangi birini ihlal etmesi durumunda ihlali ve sonuçlarını giderebilme kapasitesi olması nedeniyle (Kadri Enis Berberoğlu (3), §§ 106,107).

62. Anayasa Mahkemesinin Anayasa ile kendisine verilen temel hak ve özgürlükleri koruma fonksiyonunu yerine getiremediği durumlarda etkili bir yargısal mekanizma sağlanmış olamaz. Daha da önemlisi, Anayasa'nın kesin ve bağlayıcı olduğu yönündeki 153. maddesinin altıncı fıkrasının açık hükmüne rağmen kamu gücünü kullanan organların Anayasa Mahkemesi kararlarına uymamaları, bu organların kararlarının anayasal meşruiyetine gölge düşürdüğü gibi demokratik bir hukuk devletinde anayasa yargısının temel amacı olan ve kamu gücünü kullanan tüm organların anayasal ilke ve normlara göre hareket etmesini ifade eden Anayasa'nın üstünlüğü ilkesini de işlevsiz hâle getirir (Kadri Enis Berberoğlu (3), § 108).

63. Bu hayati nedenlerle Anayasa, Anayasa Mahkemesini diğer bazı anayasal veya yasal kurumlardan farklı olarak istisnai nitelikte görüş bildiren bir organ olarak düzenlememiştir. Anayasa Mahkemesi kararları, mahkemeler ve kamu gücünü kullanan diğer organlar tarafından dikkate alınmayabilecek tavsiye veya temenni mahiyetinde kararlar olmadığından bu kararların bağlayıcılığı Anayasa'da özel olarak düzenlenmiştir. Anayasa'nın 153. maddesinin altıncı fıkrasında, Anayasa'nın 138. maddesinden farklı olarak Anayasa Mahkemesi kararlarının yargı organları yönünden de bağlayıcı olduğu ifade edilmiştir (Kadri Enis Berberoğlu (3), §§ 109, 110).

64. Nitekim Yargıtay 3. Ceza Dairesinin başvuruya konu kararı dışında Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruya ilişkin kararlarının bağlayıcı olduğuna dair Yargıtay ve Danıştayın müstakar kararları dikkate alındığında Türk hukukunda bu konuda bir uygulama sorununun da bulunmadığı görülmektedir (bkz. §§ 24-28). Yargıtay Ceza Genel Kurulu, bu başvurudakine benzer mahiyette olan bir olayla ilgili olarak yakın tarihli bir kararında "Anayasa Mahkemesinin diğer kararları gibi bireysel başvuruları inceleyen Bölüm kararları da yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlamaktadır... Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ve içtihadi anlamda yol

gösterici niteliği tartışmasıdır..." diyerek Anayasa koyucununun Anayasa'nın 153. maddesinin altıncı fıkrasında yer verdiği Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcı olduğuna ilişkin iradesinin altını çizmiştir (bkz. § 24).

65. Dahası başvuruya konu ayrıksı kararı veren Yargıtay 3. Ceza Dairesinin çok sayıda kararında AİHM'in, Anayasa'nın 153. maddesinin altıncı fıkrasından doğan bağlayıcı niteliğini dikkate alarak, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruya ilişkin kararlarına uygulamada riayet edilmesinden ve etkin bir şekilde uygulanmasından şüphe duyulmasına yer olmadığı yönündeki görüşü aktarılmış ve *"Asıl olanın haksız, ölçüüstü bir müdahaleye maruz bırakılan temel hakları bir an önce teslimi olduğuna göre, sair çatışma ve tartışmaların bu değerlerin önüne geçmesine hukuk düzeninin teklifi" ilkesi de müsaade etmez.*" denilmek suretiyle hukuk sisteminin bütünlük değerine atfıla mahkemelerin hukuk sisteminde bütünlüğü sağlayacak yorumu benimsemeleri gerektiği ortaya konulmuştur (bkz. §§ 25, 26). Dolayısıyla uygulamada bireysel başvuruya ilişkin olanlar da dâhil olmak üzere Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığına dair bir tereddüt bulunmamaktadır.

66. Anayasa'nın 153. maddesinin birinci ve 6216 sayılı Kanun'un 66. maddesinin (1) numaralı fıkralarında Anayasa Mahkemesi kararlarının kesin olduğu ifade edilmiştir. Anayasa'da ve anılan Kanun'da Anayasa Mahkemesi kararlarına karşı başvurulabilecek herhangi bir merci öngörülmemiştir. Dolayısıyla kamu gücünün eylem, işlem ve ihmallerinin Anayasa'ya uygunluğunu kesin ve bağlayıcı olarak karara bağlama yetkisi münhasıran Anayasa Mahkemesine aittir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru yoluyla bir temel hak ve özgürlüğün ihlal edildiğine karar verdiğinde, herhangi bir mercinin bu kararın Anayasa'ya veya kanuna uygun olup olmadığını inceleme ve denetleme yetkisi bulunmamaktadır. Aksinin kabulü, Anayasa'nın 6. maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan *"Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz."* hükmü ile bağdaşmaz (*Kadri Enis Berberoğlu (3)*, §§ 112, 113).

67. Nitekim Anayasa'nın söz konusu amir hükümlerini gözeterek Yargıtay Ceza Genel Kurulu Anayasa Mahkemesinin *Ömer Faruk Gergerlioğlu ve Leyla Güven* kararlarında *"Anayasa'nın 14. maddesine atf yapan Anayasa'nın 83. maddesindeki istisnanın temel güvencelere sahip, belirliliği ve öngörülebilirliği sağlayan anayasal ve yasal bir düzenleme olmadığı hususundaki tespitleri"* ışığında seçiminlerden önce soruşturmasına başlanmış olan milletvekillerine isnat edilen suçların Anayasa'nın 14. maddesi kapsamında kaldığından bahisle yargılanmalarının mümkün olmadığı sonucuna ulaşmıştır (bkz. § 24). Yargıtay 3. Ceza Dairesi de konuya ilişkin önceki kararlarında *"Anayasanın 83. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan 'Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar' ibaresinin kapsamının, Anayasa Mahkemesinin Daireyi de bağlayan kararları doğrultusunda yorumlanması ve belirlenmesi gerekmektedir..."* diyerek bağlayıcılık konusunda Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Ceza Kurulunun kararlarını takip etmiştir (bkz. §§ 25, 26).

d. Nihai Değerlendirmeler

68. Anayasa'nın 153. maddesinde yer alan ve Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcı olduğuna dair herhangi bir istisna bulunmayan hükmün hukukun bütünlüğüyle alakalı tutarlı kararlar almayı ve böylece yargısal bütünlüğü de sağlamayı tüm hukuk uygulayıcılara şart koştuğu açıktır. Bu ilke uyarınca mahkemeler ve kamu gücünü kullanan diğer organlar, Anayasa Mahkemesi kararlarını uygulamaktan veya gereğini yerine getirmekten hiç bir şekilde kaçınmaz. Türlü bahaneler ve hukuk tanımaz tutum ve

davranışlarla Anayasa'yı koruma ve anayasal kurallara sadakat gösterme yükümlülüğü bulunan mahkemelerin ve kamu gücünü kullanan diğer organların, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesine ve mevcut ihlallerin sürdürülmesine neden olacak şekilde, Anayasa'nın öngördüğü hukuk düzenine karşı koyma anlamına gelen keyfi kararlara hiçbir hukuk sisteminde müsaade edilemez. Dolayısıyla bir hukuk devletinde anayasal hükümlere uymamanın ilgililer açısından cezaı, idari ve hukuki sorumluluk doğuracağı açıktır (*Kadri Enis Berberoğlu (3)*, §§ 142, 144).

69. Anayasa'nın Başlangıç kısmında bireyin ve toplumun devletten "huzurlu bir hayatı talebine hakları bulunduğu" ve "her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanacağı" vurgulanmıştır. Temel hakların güvence altına alındığı böyle bir hayata dair ümit ancak hukukun üstünlüğü ilkesinin hâkim olduğu anayasal düzenin korunması ile mümkündür. Nitekim yine Başlangıç kısmında "egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kalınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı" ifade edilmiştir (*Kadri Enis Berberoğlu (3)*, § 143).

70. Anayasa ve kanunlar Anayasa Mahkemesi kararını yerine getirme yükümlülüğü altında olan kamu makamlarına ve somut olayda İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesine dosyayı farklı bir yargı mercine gönderme yetkisi vermediği gibi herhangi bir yargısal makama Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığını tartışma yetkisi de vermemektedir. Anayasa Mahkemesi kararının bağlayıcılığı, ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için hükmettiği yapılması gerekenleri kapsadığı gibi ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak mercin belirlenmesini de kapsar (bkz. § 46/vi). Anayasa'nın açık düzenlemesi ve bireysel başvurunun işlevleri nazara alındığında Anayasa Mahkemesi kararının uygulanmasının reddedilmesi ve hukukun emrettiği yöntemler izlenerek ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmaması Anayasa'nın 153. maddesinin sözüyle açıkça çelişen ve Anayasa koyucunun iradesine aykırı bir yorum ve uygulama olmuştur.

71. Bireysel başvuru, temel hak ve özgürlüklerin korunmasında kaynağını doğrudan Anayasa'dan alan nihai ve en etkili ulusal hak arama yoludur. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kapsamındaki incelemesi, temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasında ve geliştirilmesinde bireylere en üst düzeyde koruma sağlar (*Kadri Enis Berberoğlu (3)*, § 134). Anayasa Mahkemesi kararının uygulanmasının reddedilmesi başvuru yönünden Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan bireysel başvuru hakkına ilişkin tüm güvenceleri anlamsız ve işlevsiz hâle getirmiştir.

72. İhlal kararından sonra yeniden yargılanmaya başlanmamış, başvuru mahkûmiyet hükümünün infazı durdurularak tahliye edilmemiş ve seçilmiş bir milletvekili olarak yasama faaliyetine katılmamıştır. Bu itibarla, ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmaması ilgili hakka ilişkin güvencelerin yer aldığı Anayasa'nın 67. maddesine aykırılık teşkil etmektedir.

73. Başvurucu, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararına rağmen hâlen mahkûmiyet hükümünün infazı kapsamında hükümlü statüsüyle ceza infaz kurumunda tutulmaktadır. Anayasa Mahkemesinin ihlal kararı ile başvurucunun ceza infaz kurumunda hükümlü statüsünün devam ettirilmesi hukuki dayanaktan yoksun hâle gelmiştir. Anayasa Mahkemesi kişilerin -Anayasa Mahkemesi kararına rağmen- özgürlüklerinden yoksun bırakılmaya devam edilmelerini, tutulmanın keyfililiğine sebebiyet veren bir durum olarak kabul etmektedir. Bireylerin özgürlüklerine yönelik müdahalenin keyfi olmaması, olağanüstü yönetim

usullerinin benimsendiği dönemlerde dahi uygulanması gereken temel bir güvencedir (*Aydın Yavuz ve diğeri* [GK], B. No: 2016/22169, 20/6/2017, § 347; *Kadri Enis Berberoğlu (3)*, §§ 132, 133). İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesinin yetkisi dâhilinde kalan bir dosyayı Yargıtay 3. Ceza Dairesine göndermesiyle başlayan, Dairenin de Anayasa hükümlerini göz ardı ederek verdiği bir kararla şekillenen bu süreç Anayasa'nın sözlüne açıkça aykırılık oluşturmuş ve neticede başvurunun keyfi olarak özgürlüğünden yoksun bırakılmasına yol açmıştır. Bu durumda başvurunun hükümlü statüsüyle hâlen ceza infaz kurumunda tutulması Anayasa'nın kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına ilişkin güvencelerin yer aldığı 19. maddesine aykırılık teşkil etmektedir.

74. Yukarıdaki açıklamalar ışığında, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararının uygulanmaması nedeniyle başvurunun bireysel başvuru hakkı, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı ile kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

Muammer TOPAL, İrfan FİDAN ve Muhterem İNCE seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı ile kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği görüşüne katılmamışlardır.

VI. GİDERİM

75. Başvurucu, ihlalin tespitini, infazın durdurulmasını, tahliye edilmesi için gereğinin yapılmasını ve 100.000 TL manevi tazminat ödenmesini talep etmiştir.

76. Seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı ile kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı yönünden Anayasa Mahkemesinin *Şerafettin Can Atalay (2)* kararında tespit edilen tüm ihlallerin sonuçlarının ortadan kaldırılması ve bahsi geçen ihlal kararının gereğinin yerine getirilmesi zorunludur. Nitekim anılan kararda Anayasa Mahkemesi tarafından hükmedilen *yeniden yargılama kararı uyarınca yeniden yargılama*yla ilgili işlemlerin yerine getirilmesi, başvuru hakkındaki *mahkûmiyet hükmünün infazının durdurulması, başvurunun ceza infaz kurumundan tahliyesinin sağlanması ve yeniden yapılacak yargılamada durma kararı verilmesi* şeklindeki işlemlerin İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesince yerine getirilmesinin zorunlu olduğu açık şekilde ifade edilmiştir (*Şerafettin Can Atalay (2)*, § 117).

77. Buna göre Anayasa Mahkemesince başvuru hakkında *Şerafettin Can Atalay (2)* kararı ve eldeki başvuruya ilişkin *Şerafettin Can Atalay (3)* kararında tespit edilen hak ihlali kararlarının ortadan kaldırılmasına yönelik olarak;

i. Yeniden yargılama işlemlerine başlanması,

ii. Mahkûmiyet hükmünün infazının durdurulması ve başvurunun ceza infaz kurumundan tahliyesinin sağlanması,

iii. Başvurunun hükümlü statüsünün sona erdirilmesi,

iv. Yeniden yapılacak yargılamada durma kararı verilmesi işlemlerinin yerine getirilmesi zorunludur. Bu amaçla işbu kararın İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesine gönderilmesi gerekir.

78. Kararın bir örneğinin bilgi için ve ilgileri nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisine ve Hâkimler ve Savcılar Kuruluna da gönderilmesi gerekir.

79. Ayrıca eski hâle getirme kuralı çerçevesinde başvurucuya manevi zararları karşılığında taleple bağlı kalınarak net 100.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VII. HÜKÜM

A. Seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ve bireysel başvuru hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA OYBİRLİĞİYLE,

B. 1. Anayasa'nın 148. maddesinde güvence altına alınan bireysel başvuru hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE OYBİRLİĞİYLE,

2. Anayasa'nın 67. maddesinde güvence altına alınan seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı ve Anayasa'nın 19. maddesinde güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE Muammer TOPAL, İrfan FİDAN ve Muhterem İNCE'nin karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

C. Kararın bir örneğinin Anayasa Mahkemesinin icra edilmemiş olan *Şerafettin Can Atalay (2)* kararı ile eldeki başvuruya ilişkin *Şerafettin Can Atalay (3)* kararında tespit edilen hak ihlallerinin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesince başvurucunun yeniden yargılanmasına başlanması, mahkûmiyet hükmünün infazının durdurulması, ceza infaz kurumundan tahliyesinin sağlanması ve yeniden yapılacak yargılamada durma kararı verilmesi şeklindeki işlemlerin yerine getirilmesi için anılan mahkemeye (E.2021/178) GÖNDERİLMESİNE OYBİRLİĞİYLE,

D. Başvurucuya talebiyle bağlı kalınarak net 100.000 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE OYBİRLİĞİYLE,

E. 2.220,60 TL harç ve 18.800 TL vekalet ücretinden oluşan toplam 21.020,60 TL yargılama giderinin başvurucuya ÖDENMESİNE,

F. Ödemenin kararın tebliğini takiben başvurucunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

G. Kararın bir örneğinin bilgi için ve ilgileri nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisine, Adalet Bakanlığına ve Hâkimler ve Savcılar Kuruluna GÖNDERİLMESİNE 21/12/2023 tarihinde karar verildi.

KARŞIOY GEREKÇESİ

Olay Ve Olgular

1. Başvurucu; Gezi Parkı Kalkışması olarak bilinen ceza davasının sekiz sanığından biridir.

2. İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesince görülen davada, başvuru hakkında Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya veya görevini yapmasını engellemeye teşebbüs suçundan 25/4/2022 tarihinde mahkûmiyet kararı verilmiş; başvurunun suçu yardım etme niteliğinde görülerek 18 yıl hapis cezası ile cezalandırılmasına ve hükümle birlikte tutuklanmasına karar verilmiştir. Başvurucunun anılan karara yönelik istinaf başvurusu tahliye talebiyle birlikte, Bölge Adliye Mahkemesinin 28/12/2022 tarihli kararıyla reddedilmiştir.

3. Karar Yargıtay 3. Ceza Dairesinde temyiz incelemesindeyken başvuru, 14 Mayıs 2023 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi Hatay milletvekili olarak seçilmiştir.

4. Başvurucu, milletvekili seçilmesi nedeniyle yasama dokunulmazlığına sahip olduğunu belirterek ilgili Ceza Dairesinden Anayasa'nın 83. maddesi gereğince durma kararı verilmesini ve tahliye edilmesini talep etmiştir. Başvurucunun bu talebi, 3. Ceza Dairesinin 13/7/2023 tarihli kararıyla incelenmiş ve reddedilmiştir. Kararda, başvuru hakkındaki iddiaların Anayasa'nın 14. maddesi kapsamında yer alan suçlara ilişkin olduğunu ve dokunulmazlık kapsamında kalmadığını belirtmiştir. Kararda;

"Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması başlıklı 14. madde incelendiğinde kötüye kullanma olarak adlandırılan faaliyetler;

i) Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak,

ii) İnsan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetlerde bulunmak,

iii) Devletin veya kişilerin, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlamak, şeklinde düzenlenmiştir.

Anayasa koyucu hangi suçların Anayasanın 14 üncü maddesi kapsamına gireceğine ilişkin somut bir nitelikleme yapmamış, bunun kapsamını belirlenmesini bilinçli olarak yargı içtihatlarına bırakmıştır. Anayasa Koyucunun iradesinin, milletvekilinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığına kasteden bir faaliyette bulunduğu takdirde dokunulmazlıktan yararlanmaya devam etmemesi gerektiği yönünde olduğu açıktır.

Her ne kadar Anayasa Mahkemesi'nin Ömer Faruk Gergerlioğlu ve Leyla Güven kararlarında 'Anayasa'nın 14. maddesinin birinci fıkrasının metninin

Anayasa'nın 83. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan 'Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar' ibaresini dolayısıyla da Anayasa'nın 14. maddesinin birinci fıkrası kapsamına girmesi nedeniyle yasama dokunulmazlığı dışında bırakılan suçları salt yargı organlarının kararlarıyla anlamlı bir şekilde belirlemeye ve böylece belirlilik ve öngörülebilirliği sağlayacak şekilde yorumlamaya elverişli olmadığı ifade edilmiş ise de; Anayasa'nın 148. maddesi ile Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 45 vd. maddeleri gözetildiğinde asli görevi norm denetimi olan Anayasa Mahkemesi'nin bir anayasa hükümüne yönelik inceleme ve denetleme yetkisinin şekil bakımından denetleme ile sınırlı olduğu ve tali nitelikteki bireysel başvuru yolu ile bir anayasa hükümünün yürürlükten kaldırılamayacağı veya uygulanmasının olanaksız hale getirilemeyeceği dikkate alındığında Anayasa Mahkemesi'nin meri anayasa normunu esaslan iptal etme yetkisinin bulunmadığı, anayasa değişikliklerini sadece şekil bakımından inceleyip denetleyebildiği ve bireysel başvuru yoluyla meri anayasa normunun uygulanmasının ortadan kaldıracak veya işlevsiz hale getirecek şekilde bir karar vermesinin hukuken mümkün olmadığı cihetle, Anayasa Koyucunun 14 üncü maddede bilinçli olarak bıraktığı boşluğun maddede öngörülen faaliyetlerin devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyete yönelen tehdidin ağırlığı ile orantılı olacak bir biçimde içtihatla süreklilik ve istikrar ilkeleri de gözetilerek yargı kararları ile doldurularak belirli hale getirilmesi ilgili anayasa normunun yürürlüğünün ve işlevinin korunması bakımından hukuk devletinin bir gereğidir.

Belirlilik ilkesi yalnızca kanuni belirliliği değil daha geniş anlamda hukuki belirliliği ifade etmektedir. Buna göre hukuk kurallarının belirliliğinin sağlanması yalnızca kanuni düzenleme ile sınırlanamaz. Normlara dayanarak erişilebilir, bütünebilir ve öngörülebilir nitelikleri haiz olması koşuluyla mahkeme içtihatları ile de hukuki belirlilik sağlanabilir.

O halde çözülmesi gereken hukuki mesele hangi suçların Anayasa'nın 14. maddesindeki durumlar kapsamında değerlendirileceğine ilişkindir.

...Anayasa'nın 14. maddesinde 'devletin ülkesi ve milleriyle bölünmez bütünlüğünü bozma' ve 'insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetlerde bulunma biçiminde' çerçevesi çizilen faaliyetlerin 3713 sayılı Kanunun terör ve terör suçları tanımında tam da aynı kavram ve kurumlara vurgu yapıldığı ve 5237 sayılı Kanunda düzenlenen anayasayı ihlal suçunun unsurları ve madde gerekçesinde özellikle Anayasa'nın başlangıç hükümlerine yaptığı atıf ve korunan hukuki yarar birlikte değerlendirildiğinde Anayasa'nın 14. maddesinin yargı organlarının kararlarıyla belirlilik ve öngörülebilirliği sağlayacak şekilde yorumlamaya elverişli olmadığını değerlendirmek mümkün olmayıp, açık bir şekilde 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 302, 307, 309, 311, 312, 313, 314, 315 ve 320 nci maddeleri ile 310 uncu maddesinin birinci fıkrasında yazılı suçların Anayasa'nın 14. maddesi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır. ...

...

Sanığın üzerine atılı cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs etme suçunun Anayasa'nın 14. maddesi kapsamında yer alması

ve soruşturmasına seçimden önce başlanmış olması dikkate alındığında Anayasa'nın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi uyarınca yasama dokunulmazlığından faydalanamayacağı kanaatine varılmakla yargulamanın genel usul hükümlerine göre devam etmesi gerektiği sonucuna ulaşılmış ve aşağıdaki karar verilmiştir."

5. Başvurucu nihai hükmü 18/7/2023 tarihinde öğrendikten sonra 20/7/2023 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

6. Bireysel başvuru inceleme aşamasındayken Yargıtay 3. Ceza Dairesi 28/9/2023 tarihli kararıyla başvurucu hakkındaki mahkûmiyet hükmünü onamıştır.

7. Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 67. ve 19. maddelerinin ihlal edildiğine, yeniden yargılama yapılması için kararın İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesine gönderilmesine karar vermiştir.

8. İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından kararın Yargıtay 3. Ceza Dairesine gönderilmesi üzerine 3. Ceza Dairesince Anayasa Mahkemesinin ihlal kararına uyulmamasına dair hüküm kurulmuştur.

9. Başvurucu itiraz yolunu tükettikten sonra yeniden bireysel başvuruda bulunmuştur.

Değerlendirme

10. Anayasa'nın "Yasama dokunulmazlığı" kenar başlıklı 83. maddesinin ikinci fıkrası şöyledir:

"Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır."

11. Yasama dokunulmazlığını düzenleyen anılan Anayasa hükmü uyarınca seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekilinin Meclisin kararı olmadıkça tutulması, sorguya çekilmesi, tutuklanması veya yargılanması mümkün değildir. Bu durumda yasama dokunulmazlığı kural olarak milletvekillerinin tutuklanmalarının önünde doğrudan Anayasa'dan kaynaklanan bir engel oluşturmaktadır.

12. Anayasa'nın 83. maddesinde hükme bağlanmış olan yasama dokunulmazlığı, parlamento üyelerinin zamansız ceza kovuşturmaları ile yasama çalışmalarından alıkonulmasının önüne geçmeyi amaçlayan ve milletvekilliğinin sona ermesi ile birlikte kendiliğinden yitirilen geçici bir güvence olarak kabul edilmiştir (Kadri Enis Berberoğlu (2) [GK], B. No: 2018/30030, 17/9/2020, § 74).

13. Bununla birlikte Anayasa'da, yasama dokunulmazlıkları mutlak olarak düzenlenmemiş; Anayasa'nın 83. maddesinde yasama dokunulmazlığına bazı istisna ve sınırlamalar getirilmiştir.

Aynı hükme göre;

- Ağır cezayı gerektiren suçüstü hâlinin bulunması durumu yasama dokunulmazlığının istisnalarından biridir.

- Yine seçimden önce soruşturmasına başlanmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14. maddesindeki durumlar da dokunulmazlık kapsamı dışında tutulmuştur. Nitekim Anayasa'nın 83. maddesinin gerekçesinde; "14. maddede yer alan suçlardan birini seçimden önce işlemiş olanların, milletvekili seçilmeden önce haklarında bu suça ilişkin olarak soruşturmaya başlanmış ise madde hükümlerine göre dokunulmazlıktan yararlanamayacakları" hükmünün de maddeye eklendiği belirtilmiştir.

14. Sonuç olarak seçimden önce soruşturmasına başlanmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14. maddesindeki durumlarda yasama dokunulmazlığının bulunduğunu söylemek mümkün değildir.

15. Anayasa'nın 14. maddesine göre;

"Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir."

16. Başvurucu hakkında, İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesinin 25/4/2022 tarihli kararı ile Türk Ceza Kanunu'nun 312. ve 39. maddeleri kapsamında Türkiye Cumhuriyeti hükümetini ortadan kaldırmaya teşebbüs etmeye yardım suçundan 18 yıl hapis cezası verildiği, bu kararın Yargıtay 3. Ceza Dairesinin 28/9/2023 tarihli kararıyla onanarak kesinleştiği anlaşılmıştır.

17. Somut olayda; başvuru hakkında TCK'nın 312. maddesine dayalı olarak mahkûmiyet kararı verilmiştir.

18. Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesi şöyledir:

"Hükûmete karşı suç

Madde 312- (1) Cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs eden kimsese ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir.

(2) Bu suçun işlenmesi sırasında başka suçların işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ilgili hükümlere göre cezaya hükümlenir.”

19. Anayasa'nın 83. maddesinin ikinci fıkrasında; "...Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. ..." hükmündeki yollama gereği bakılan Anayasa'nın 14. maddesinde; "Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz." hükmünü içermektedir.

20. Anayasa'nın 83. Maddesinde, 14. maddedeki "durumlar" ibaresi kullanılmaktadır. Hükmünde "suçlar" ibaresine yer verilmediğinin altı çizilmesi gerekir. Anayasa'nın 14. maddesindeki durumların, hangi suçlara tekbül ettiğine dair yasama organı tarafından yürürlüğe konulmuş, bu suçların tek tek sayıldığı somut bir kanun bulunmamakta ise de bu suça vücut veren kanun hükümlerinin mevcut olduğu ayrıca söz konusu hükmün bu haliyle de yargılama makamları tarafından uygulanabilir nitelikte olduğu, ilgili kanunlarda düzenlenen suçlar tartışılarak 14. maddedeki durumların tespit edildiği anlaşılmaktadır.

21. Somut olay bağlamında Anayasa'nın 14. maddesinin muğlak olduğu ve hangi suçların bu kapsamda olabileceğine ilişkin bir düzenleme olmadığı ihlal kararında belirtilmişse de Anayasa'nın 14. maddesindeki faaliyetler değerlendirilerek TCK veya 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun hangi hükmüne girdiğini belirleme yetkisi ilk derece mahkemelerine veya duruma göre Yargıtaya aittir. Yargı mercileri elbetteki fiilin karşılığı olan kanun hükmüne göre değerlendirme yapacaktır.

22. Anayasa Mahkemesi Ömer Faruk Gergerlioğlu (Ömer Faruk Gergerlioğlu [GK] (B. No: 2019/10634, 1/7/2021) kararında, Anayasa'nın 83. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar" ibaresinin kapsamına hangi suçların girdiği konusunda kanun koyucunun düzenlemesi dışında salt yargı organlarıncı yapılan yorumlarla belirlilik ve öngörülebilirliği sağlamanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Kararda bu doğrultuda "anayasal veya yasal bir düzenleme" gereğine dikkat çekilmiş ve karar bilgi için yasama organına gönderilmiştir.

23. Somut olayda başvuru 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesinde düzenlenen Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya veya görevini yapmasını engellemeye teşebbüs suçundan mahkûm edilmiş, temyiz incelemesi devam ederken milletvekili seçilmiştir. Yargıtay, anılan suçun Anayasa'nın 14. maddesi kapsamında olup olmadığına ilişkin 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nu temel alarak bir değerlendirme yapmıştır. Yargıtay, Anayasa'nın 14. maddesi ve 3713 sayılı Kanun'un 1. maddesindeki terör tanımı aynı kavram ve kurumlara yer verildiğini vurgulayarak Kanun'un 3. maddesinde sayılan terör suçlarının (Türk Ceza Kanunu'nun 302, 307, 309, 311, 312, 313, 314, 315 ve 320. maddeleri ile 310. maddesinin birinci fıkrasında yazılı suçlar) Anayasa'nın 14. maddesi kapsamında olduğunu belirtmiştir. Yargıtay kararında, başvuru mahkûm olduğu suç 3713 sayılı Kanun'un 3. maddesinde sayılan suçlar arasında yer aldığından, Anayasa'nın 83. ve 14. maddeleri uyarınca başvuru yasama dokunulmazlığından yararlanamayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

24. Dolayısıyla Yargıtay, Terörle Mücadele Kanunu'nun 1. maddesinde yer alan kavram ve ifadelerin açık bir şekilde Anayasa'nın 14. maddesinde tanımlanan durumlara

karşılık geldiğini, anılan Kanun'un 3. maddesinde de bu kapsamdaki suçların tahdidi olarak sayıldığını belirtmiştir. Diğer bir ifadeyle Yargıtay, Anayasa'nın 14. maddesi ile Terörle Mücadele Kanunu'nun 1. ve 3. maddeleri arasındaki lafzi ve amaçsal bağı açıklığa kavuşturmuştur. Bu bağlamda Yargıtay "*Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar*" ibaresinin kapsamına hangi suçların girdiğini meri kanunlar çerçevesinde belirlilik ve öngörülebilirliği sağlayacak şekilde ortaya koymuştur.

25. Sonuç olarak Yargıtayın istikrarlı içtihatları dikkate alındığında TCK.'nın 312. maddesindeki hükümün Anayasa'nın 14. maddesinin birinci fıkrasındaki hükümlü kapsamadığı düşünülemez. Diğer taraftan kanuni bir dayanak olmadan ceza verilemeyeceği de açıktır. Anayasa koyucu bu yönden kanuni düzenlemeler yaparak Anayasa'nın 14. maddesindeki fiilleri kanunla tamamlama ve Yargısal içtihatlarla ortaya konulması yolunu tercih etmiştir. Bu durumda kanunilik unsurunda sorun olmadığı düşünülmektedir.

26. 2/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla Anayasa'nın 14. maddesinde değişiklik yapılarak 14. maddedeki; "*eylem*" ibaresi değiştirilerek yerine "*faaliyet*" ibaresi; ayrıca "*Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler kanunla düzenlenir.*" biçiminde bir fıkra ilave edilmesi kabul edilmiştir.

27. Anayasa koyucu bu düzenlemeyle;

- Bu hükümlere aykırı faaliyetlerin ne olduğunun,

- Bu faaliyetlerde bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyidelerin kanunla düzenleneceğini belirtmiştir.

28. Dikkat edilirse 14. maddenin üçüncü fıkrasındaki hüküm ile 14. maddeye aykırı faaliyetlerde bulunulması halinde uygulanacak "*müeyyidelerin*" kanunla düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Somut olayda müeyyide TCK.'nın 312. maddesinde düzenlenmiştir. Dolayısıyla 14. maddenin üçüncü fıkrasına aykırılık da söz konusu değildir.

29. Bu değişikliğin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 17. maddesi ile uyumlu hale getirilerek eylem ve yorum yoluyla hak ve hürriyetlerin körtiye kullanılmasının önlenmesine yönelik hükümlerin değişikliği olduğu not edilmelidir. Bu şekilde Anayasa Koyucu Anayasa'nın 14. maddesindeki düzenlemeleri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uyumlu hale getirdiği gibi 14. maddedeki faaliyetler ve bu faaliyetlerde bulunanlar hakkındaki müeyyidelerin kanunla yapılması gerektiğini belirtmiştir.

30. Başvurucunun mahkûm olduğu Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya veya görevini yapmasını engellemeye teşebbüs suçu Türk Ceza Kanunu'nun "*Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar*" başlıklı beşinci bölümünde düzenlenmiştir. Terörle Mücadele Kanunu'nun 3. maddesinde de terör suçları arasında sayılmıştır.

31. Terörle Mücadele Kanunu'nun terör tanımına ilişkin 1. maddesinde ise, Anayasa'nın 14. maddesinin ilk fıkrasıyla benzer biçimde, "*Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yılmak veya ele geçirmek*" ifadelerine yer verilmiştir.

32. Bu doğrultuda, Anayasa'nın 14. maddesinde yer verilen faaliyetler, maddenin son fıkrasında öngöröldüğü üzere, Terörle Mücadele Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'nda müeyyideye bağlanmıştır. Başvurucunun mahküm olduğı Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesinin de bu kapsamda Anayasa'nın 14. maddesindeki faaliyetlerden olduğı açıktır.

33. Yasa Koyucu 14. maddedeki fiilleri ve müeyyidelerini gerek Türk Ceza Kanunu'nda gerekse 3713 sayılı Kanun'da belirtmiş ve yargısal içtihatlarla da bu durum öngörülebilirlik kazanmıştır. Bu durumda Anayasa'nın 14. maddesindeki faaliyetleri gerçekleştirenlerin hangi müeyyidelerle karşılaşacakları da ilgili kanun hükümlerinde belirtilmiştir. Bu yönden Anayasa'nın 14. maddesinin muğlak ve öngörülemez olduğı değerlendirilemeyeceğı gibi hukuki belirlilik ve öngörülebilirlik şartlarının da bulunduğı not edilmelidir.

34. Ayrıca Anayasa Mahkemesinin görevi, gerek norm denetimi kapsamında kanun, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve gerekse bireysel başvuru denetimi kapsamında şikâyet konusu edilen işlem, eylem veya ihmalin Anayasa kurallarının bütününe uygunluğunu denetlemektir. Anayasa'nın 11. maddesinin açık hükmü gereğince Anayasa Mahkemesi için Anayasa kuralları "denetime esas" normdur. Başka bir ifadeyle Anayasa Mahkemesi Anayasa'nın hükmünü denetleyemez. Anayasa hükümleri ancak belli sürelerde başvuru üzerine şekil bakımından denetlenebilir. Aksine bir yaklaşım, Anayasa'nın 14. maddesindeki durumların ne olduğunu tek tek gösteren bir kanun hükmü yürürlükte olmadığı sürece, Anayasanın 83. maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesinin uygulanabilmesini tamamen ortadan kaldırma ihtimalini doğurabilir.

35. Anayasa'nın somut uyumsuzluklarda uygulanabilir nitelikte kurallar içeren maddelerinin uygulanabilmesini kanun koyucunun Anayasa'dan daha alt düzeyde bir kanun ihdas etmesi koşuluna bağlamak, Anayasa'nın üstünlüğü ve normlar hiyerarşisi prensibi ile bağdaşmamaktadır.

36. Yapılan bu değerlendirmeler çerçevesinde Anayasa'nın 14. maddesinin uygulanması açısından Yasama Organının tek tek saymak suretiyle hangi suçların Anayasa'nın 14. maddesindeki suç kategorisinde yer aldığı belirtilmesi gerektiğine yönelik bir zorunluluğun olmadığı, başvurucunun mahkumiyetinin dayanağı olan hükmün de TCK'da suç olarak belirtildiğı, anılan hükmün yargı kararlarıyla da belirginleştirmeye müsait olduğunda bir tereddüt bulunmamaktadır.

37. Öte yandan Anayasa'nın kazustik bir yöntemle düzenlenmesi artık yeni anayasacılık sisteminde kabul edilebilir değildir. Anayasalar en üst norm niteliğı itibarıyla genel düzenlemeler içerir. Anayasa'nın ilgili hükümlerine dayalı olarak kanuni düzenlemeler yapılabilir ve yargısal içtihatlar oluşturulur.

38. Tüm bu açıklamalar ışığında; başvuru hakkında verilen mahkumiyet kararının Anayasa'nın 14. maddesinin birinci fıkrasında sayılan fiillerden olması ve Anayasa'nın 83. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan durumlardan olması nedeniyle seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı ile kişi hürriyeti ve güvenliğı hakkının ihlal edildiğinden söz edilemez.

39. Öte yandan Anayasa Mahkemesinin ihlal kararının yerine getirilmemesi Anayasa'nın 148. maddesinde düzenlenen bireysel başvuru hakkının ihlal sonucunu doğuracağı, Mahkeme kararının yerine getirilmemesinin Anayasa'nın 67. ve 19.

maddelerinin ihlali sonucunu ortaya çıkarmayacağı açıktır. Çoğunluk tarafından Anayasa'nın 67. ve 19. maddelerinin ihlaline ilişkin kararın gerekçesi de yine Anayasa'nın 83. ve 14. maddesi birlikte değerlendirilmesi suretiyle oluşturulmuştur. Anayasa Mahkemesinin ihlal kararının yerinc getirilmemesinin Anayasa'nın 83. ve 14. maddesi ile bir bağlantısının olmadığını altı çizilmelidir. Bu durumda ancak bireysel başvuru hakkının ihlali sonucu ortaya çıkabilir.

Sonuç

40. Açıklanan gerekçelerle somut olay yönünden, başvuru Anayasa'nın 148. maddesinde güvence altına alınan bireysel başvuru hakkının ihlal edildiği, Anayasa'nın 67. maddesinde güvence altına alınan seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının ve Anayasa'nın 19. maddesinde güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edilmediği kanaatine vardığımızdan, çoğunluğun aksi yöndeki kararına katılmıyoruz.

Üye
Muammer TOPAL

Üye
İrfan FIDAN

Üye
Muhterem İNCE